

Адаптація до невизначеності: поведінкові стратегії суб'єктів міжнародної політики

Марина В. Калашлінська 1*

¹ Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна). Докторант кафедри політології та державного управління, канд. політ. наук.

* Автор-кореспондент, e-mail: m.kalashlinska@donnu.edu.ua

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.6.04](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.6.04)

Авторське право
© 2025 автора

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

У статті досліджено поведінкові стратегії, які суб'єкти міжнародної політики використовують для адаптації до умов глибокої невизначеності. Актуальність теми зумовлена потребою оновлення теоретичних і практичних підходів у міжнародних відносинах, оскільки класичні раціоналістські моделі, що базуються на ймовірнісному розрахунку, виявляються малоефективними в умовах непередбачуваних викликів. Основними аналітичними проблемами визначено когнітивне переважання лідерів і неспроможність інституцій до адаптивного реагування. Метою роботи є виявлення та класифікація ключових поведінкових стратегій, що застосовуються міжнародними акторами для управління невизначеністю. Методологічну основу дослідження становлять концептуальний аналіз, синтез положень поведінкової політичної теорії та теорії міжнародної політики. Аналіз теоретичних підходів, зокрема теорії перспектив та обмеженої раціональності, дозволив виявити психологічні основи сучасних стратегій. Результати дослідження показали, що відбувається зсув від довгострокового аналітичного планування до короткострокових евристичних рішень. На основі цього запропоновано авторську типологію поведінкових стратегій адаптації, що включає п'ять базових стратегій: стратегічне хеджування, експериментальна ітерація, нарративне домінування, рефлекторне окопування та стратегічне формування. Запропонована модель дозволяє аналізувати поведінку міжнародних акторів через призму їхньої публічної політики та когнітивних особливостей ухвалення рішень. Практичне застосування моделі відкриває можливості для виявлення сильних і слабких сторін стратегій управління невизначеністю та формування пріоритетів посилення стійкості. У висновках обґрунтовано, що в умовах зростаючої турбулентності здатність до психологічної адаптації та поведінкової гнучкості стає критично важливим ресурсом міжнародної сили, витісняючи традиційні матеріальні показники. Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз впливу штучного інтелекту на когнітивні процеси ухвалення політичних рішень та розробку моделей зміцнення психологічної стійкості управлінських систем. Встановлено, що в епоху невизначеності здатність до психологічної адаптації та поведінкової гнучкості стає більш значущим ресурсом сили, ніж традиційні матеріальні активи, що визначали ієрархію в минулому. Майбутні дослідження мають бути спрямовані на вивчення впливу штучного інтелекту на когнітивні процеси лідерів, а також на розробку моделей підвищення психологічної стійкості систем управління.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

поведінкові стратегії, стратегічна невизначеність, політична адаптація, прийняття рішень, когнітивні упередження, обмежена раціональність.

Adapting to Uncertainty: Behavioral Strategies of International Political Actors

Maryna Kalashlinska ¹ *

¹ *Vasyl' Stus Donetsk National University (Ukraine). Postdoctoral Researcher at the Department of Political Science and Public Administration, PhD in Political Science.*

* *Corresponding Author* e-mail: m.kalashlinska@donnu.edu.ua

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.6.04](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.6.04)

Copyright © 2025
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

This article examines the behavioral strategies employed by international political actors to adapt to conditions of profound uncertainty. The relevance of the topic lies in the growing need to revise theoretical and practical approaches in international relations, as classical rationalist models based on probabilistic reasoning are increasingly ineffective in the face of unpredictable challenges. The core analytical concerns identified in this study are the cognitive overload experienced by political leaders and the institutional inability of formal structures to respond adaptively. The aim of the paper is to identify and classify the key behavioral strategies used by international actors to navigate uncertainty. Methodologically, the research is grounded in conceptual analysis and the synthesis of insights from behavioral political theory and international political relations. Drawing on prospect theory and the bounded rationality model, the study reveals the psychological foundations of contemporary strategic behavior. The findings indicate a shift from long-term analytical planning to short-term, heuristic-based decision-making. Based on this, an original typology of behavioral adaptation strategies is proposed, which includes five core strategies: Strategic Hedging, Experimental Iteration, Narrative Dominance, Reflexive Entrenchment, and Strategic Shaping. This model enables a systematic analysis of political behavior through the lens of public policy outputs and cognitive constraints in decision-making. Its practical application can support the identification of strengths and weaknesses in state strategies and help set priorities for enhancing strategic resilience. The article concludes that in an era of systemic turbulence, the ability to psychologically adapt and maintain behavioral flexibility has become a more important source of international influence than the traditional material assets that shaped past power hierarchies. Future research should explore the influence of artificial intelligence on leaders' cognitive processes and develop tools to strengthen the psychological resilience of governance systems.

KEYWORDS

behavioral strategies, strategic uncertainty, political adaptation, decision-making, cognitive biases, bounded rationality.

1. Вступ

Прийняття рішень в умовах невизначеності виконує фундаментальну роль у забезпеченні національної безпеки та реалізації інтересів акторів у системі міжнародних відносин. Основне завдання суб'єктів політики полягає у розробці стратегій, що дозволяють ефективно діяти в середовищі, де прогнозування розвитку подій є вкрай ускладненим. Проблема адаптації до невизначеності набула особливої актуальності в умовах поточної трансформації світового порядку, яка супроводжується ерозією інститутів, розмиванням норм та гібридними способами ведення конфліктів. Нові умови суттєво змінили логіку міжнародної взаємодії та потребують негайної розробки нових поведінкових моделей. Тому дослідження стратегій адаптації виступає інтегральною складовою розуміння сучасної світової політики, прогнозування криз та посилення стратегічної стійкості держав.

Невизначеність у міжнародній політиці це не лише обмеження в інформації чи нестабільність зовнішнього середовища, а й багаторівневе явище, що поєднує когнітивні, емоційні, організаційні та нормативні виміри. У таких умовах класичні теорії міжнародних відносин (зокрема, реалізм та лібералізм) виявляються недостатніми для пояснення поведінки акторів, адже ігнорують внутрішньоособистісні та поведінкові аспекти процесу прийняття рішень. Так, адаптація до сучасної невизначеності є складним процесом. Цей процес виходить за межі класичних раціональних підходів і включає подолання когнітивних упереджень та управління інформаційним перевантаженням. Важливим також є безперервний розвиток гнучкості державних інститутів. До того ж, потрібно впроваджувати нові підходи до аналізу зовнішньої політики, що враховують психологічні фактори.

Стаття пропонує міждисциплінарний аналіз поведінкових стратегій суб'єктів міжнародної політики в умовах стратегічної невизначеності. Основна увага зосереджена на виявленні типових моделей поведінки, що дозволяють міжнародним акторам зберігати суб'єктність у кризових умовах. Одним із ключових завдань у цій сфері є розробка концептуальних моделей, які б класифікували та пояснювали різні типи поведінкових реакцій на невизначеність. Важливим завданням є також дослідження взаємозв'язку між типом поведінкової стратегії актора та його успішністю на міжнародній арені. Оптимізація процесів ухвалення зовнішньополітичних рішень, мінімізація ризиків стратегічного прорахунку, підвищення адаптивності дипломатичних та безпекових апаратів є основними практичними завданнями для держав у сучасних умовах. Зростання геополітичної конкуренції, поширення гібридних загроз, технологічні зсуви та інформаційні війни є основними передумовами для адаптації.

2. Огляд літературних джерел

У межах української наукової традиції проблема адаптації до невизначеності набула особливої гостроти після 2014 року. У роботах В. Ратнікова [1] та М. Фесенко [2] аналізуються філософські та соціальні аспекти глобальної системної кризи, що формують теоретичне підґрунтя для розуміння джерел сучасної стратегічної невизначеності. Аналізуючи її безпековий вимір, Є. Магда [3] досліджує, як інформаційно-психологічні інструменти гібридної війни створюють середовище тотальної недовіри, що змушує політичних акторів відмовлятися від старих моделей поведінки та шукати нові шляхи адаптації. У свою чергу, Т. Андрієвський [4] та О. Кресін [5, с. 342] розкривають структурні передумови для таких поведінкових зсувів, пов'язуючи поширення гібридних методів із формальною заборонаю традиційної війни. Саме тому в аналітичних доповідях Національного інституту стратегічних досліджень [6] ключовим завданням визначається розробка нових стратегій адаптивного управління у сфері національної безпеки, здатних ефективно функціонувати в умовах перманентної невизначеності.

Висновки українських аналітиків резонують із ширшим міжнародним академічним дискурсом, в якому також домінує теза про глибоку кризу повоєнного ліберального порядку. З одного боку, такі дослідники, як Дж. Ікенберрі [7], А. Ачар'я [8] та Д. А. Лейк [9], говорять про ерозію багатосторонніх інституцій та універсальних норм. Ця тенденція, що знаходить емпіричне підтвердження у звітах Freedom House [10] про багаторічне зниження рівня глобальної свободи, руйнує передбачуваність міжнародного середовища та змушує суб'єктів політики адаптуватися до умов, де правила стають все більш умовними. З іншого, більш радикального боку, Дж. Міршаймер [11] та І. Валлерстайн [12] вказують на неминучий колапс

самого порядку. Цей діагноз перегукується з висновками Center for Security Studies [13, с. 7] про «розпад старого порядку», описуючи середовище, де стратегії виживання витісняють коопераційну логіку, а поведінка акторів визначається не нормами, а балансом сил. Саме цей перехід знаходить своє узагальнення у працях М. Дж. Мазарра та колег [14], які фіксують ключовий зсув у міжнародній політиці: від прагнення до стабільності до потреби в постійній маневреності. Ця маневреність і є тією новою поведінковою реальністю, яка вимагає глибокого аналізу та концептуалізації.

Отже, наявна література переконливо фіксує структурну кризу міжнародного порядку та перехід до стану хронічної нестабільності. Водночас, розглядаючи питання як саме суб'єкти міжнародної політики адаптуються до нової реальності у своїй повсякденній практиці ухвалення рішень, більшість робіт акцентують на макрорівні, а саме на ерозії інститутів, нових балансах сили, трансформації альянсів, залишаючи поза увагою власне процес ухвалення рішень в умовах невизначеності. Це демонструє брак систематизованого знання про те, які саме стратегії адаптації застосовують міжнародні актори, коли класичні механізми раціонального прогнозування виявляються неефективними. Саме на подолання цієї прогалини на стику теорії міжнародної політики та поведінкових наук спрямована дана стаття.

3. Постановка завдання

Метою цього дослідження є наукове обґрунтування та систематизація поведінкових стратегій адаптації, які застосовують суб'єкти міжнародної політики в умовах глибокої стратегічної невизначеності. Головна увага приділяється аналізу когнітивних і психологічних викликів, з якими стикаються політичні лідери; виявленню та систематизації типових моделей поведінки; а також розробці концептуальної моделі, що пояснює логіку вибору тих чи інших стратегій у міжнародному середовищі, що постійно змінюється.

4. Методи та матеріали

Дослідження ґрунтувалося на міждисциплінарному синтезі наукових досліджень з теорії міжнародної політики, поведінкової теорії політики та теорії прийняття рішень. Основною метою було вивчення та систематизація поведінкових реакцій міжнародних акторів на умови глибокої стратегічної невизначеності, зокрема у контексті їхнього відхилення від класичних раціоналістських моделей у бік адаптивних, інтуїтивних та ситуативних підходів.

Ключовим методом дослідження виступив концептуальний аналіз, за допомогою якого було операціоналізовано базові категорії дослідження: «політична невизначеність», «обмежена раціональність», «когнітивні упередження», «поведінкова стратегія». Це дало змогу сформулювати аналітичну рамку, яка виходить за межі традиційних моделей раціонального вибору.

Також було застосовано метод теоретичного синтезу для інтеграції макрорівневих пояснень трансформації міжнародного порядку, таких як реалізм, лібералізм, світ-системний аналіз, з мікрорівневими підходами до аналізу політичного мислення, серед яких теорія перспектив та евристичні моделі. Такий синтез дозволив простежити зв'язок між структурними змінами глобального середовища та когнітивною динамікою політичних акторів.

Для дослідження було також застосовано якісні методи. Якісний контент-аналіз наукових досліджень та аналітичних доповідей допоміг окреслити існуючий стан дискусії та виявити перспективні напрями досліджень. Ілюстративна логіка використовувалася для підкріплення теоретичних положень практичними сценарними прикладами та узагальненими патернами, що спостерігаються в сучасній світовій політиці.

Центральним результатом роботи стала розробка авторської концептуальної моделі типології поведінкових стратегій адаптації. Ця модель включає п'ять базових стратегій: стратегічне хеджування, експериментальна ітерація, нарративне домінування, рефлекторне окопування та стратегічне формування, що дозволило проводити якісну оцінку та класифікацію поведінки міжнародних акторів.

Вищезазначений методологічний підхід дозволив не просто описати проблему, а й виявити взаємозв'язки між типом невизначеності, психологічними особливостями акторів та вибором конкретних поведінкових стратегій, що дало змогу сформулювати висновки щодо еволюції поняття адаптивності та ефективності в сучасних міжнародно-політичних відносинах.

5. Результати та обговорення

Аналіз поведінкових стратегій адаптації в міжнародній політиці вимагає чіткого визначення базових категорій дослідження. Центральним поняттям виступає політична невизначеність (Political Uncertainty), яка, згідно з Х. М. Стребом [15, с. 92–93], має два ключові виміри: нестабільність (Instability), що полягає у постійній зміні «правил гри», та свавілля (Arbitrariness), що означає відсутність інституційних обмежень на дії влади. У контексті даного дослідження обидва виміри є однаково важливими, оскільки сучасний світовий порядок демонструє як ерозію існуючих правил, так і свавілля, що полягає у свідомому ігноруванні цих правил окремими акторами. Така комбінована невизначеність принципово відрізняється від більш керованих ризиків біполярної епохи через свою багатовимірність, яка часто навмисно посилюється окремими акторами, які використовують її як інструмент для досягнення стратегічних цілей.

Саме в таких умовах на перший план виходить концепція «обмеженої раціональності» (Bounded Rationality). Вперше запропонована Г. Саймоном, вона виходить з того, що процес прийняття рішень лімітується двома ключовими факторами: когнітивними обмеженнями людського розуму та складністю зовнішнього середовища [16]. Відтак, політичні лідери діють не як безпомилкові аналітичні суб'єкти, що здатні прорахувати всі можливі варіанти, а як індивіди, змушені ухвалювати рішення в умовах тиску часу, інформаційної неоднозначності та психологічного напруження. Щоб впоратися із цією складністю, вони покладаються на евристичні, тобто спрощені ментальні правила, які дозволяють пришвидшити оцінку ситуації, що часто супроводжується системними когнітивними упередженнями.

Згідно з сучасними дослідженнями, під когнітивними упередженнями (Cognitive Biases) розуміються неусвідомлені та систематичні помилки мислення, що виникають у процесі обробки та інтерпретації інформації, і впливають на ухвалення рішень і формування суджень [17, с. 1]. Вони викривлюють сприйняття реальності, що зумовлює неточне тлумачення фактів і призводить до прийняття рішень у межах обмеженої раціональності. У політичному контексті когнітивні упередження можуть спричинити недооцінку або переоцінку загроз, селективне сприйняття інформації, а також стійке небажання переглядати вже сформовані переконання. Це, у свою чергу, знижує передбачуваність і послідовність дій політичних акторів, роблячи їхню поведінку менш раціональною.

Важливим елементом нашого дослідження виступає феномен «поведінкової стратегії» (Behavioral Strategy) за допомогою якої політичні актори намагаються зменшити вплив когнітивних викривлень і врахувати емоційні, ситуативні й міжособистісні фактори, при формуванні власної політичної поведінки. У сучасному академічному дискурсі це поняття визначається як підхід до розробки тактики, що використовує напрацювання поведінкових наук для підвищення якості стратегічного мислення та ухвалення рішень в умовах невизначеності [18, с. 494]. На практиці ж через те, що довгострокове прогнозування втрачає практичну релевантність, а ймовірнісні розрахунки виявляються непридатними, міжнародні суб'єкти дедалі частіше змушені вдаватися до адаптивних, інтуїтивних, фрагментарних і реактивних моделей дій та стратегій, що часто активуються у відповідь на загрозу втрати контролю, ресурсів або статусу. У такому значенні стратегія стає не результатом чіткого планування, а радше формою адаптивного реагування, спрямованого на виживання або стабілізацію позицій суб'єкта в умовах нестабільності.

Глибока криза класичних раціоналістських моделей та зростання глобальної політичної невизначеності актуалізують потребу в нових аналітичних підходах до пояснення поведінки міжнародних політичних акторів. Відповідно, з метою систематизації їхніх поведінкових реакцій у цьому дослідженні запропоновано авторську типологію, що може слугувати інструментом подальшого аналізу та інтерпретації політичної динаміки в умовах стратегічної турбулентності. Типологія базується на припущенні, що міжнародні актори по-різному реагують на невизначеність, від прагнення мінімізувати ризики, до намагання активно формувати середовище на свою користь. Виходячи з цієї логіки, було виділено п'ять базових стратегій: стратегічне хеджування, експериментальна ітерація, нарративне домінування, рефлексорне окопування та стратегічне формування. Ключова логіка, поведінкові індикатори та аналітичні приклади для кожної зі стратегій узагальнені в табл. 1.

Таблиця 1. Типологія поведінкових стратегій адаптації до невизначеності

Стратегія	Ключова логіка	Поведінкові індикатори	Ілюстративний приклад
1. Стратегічне хеджування (Strategic Hedging)	Мінімізація ризиків через диверсифікацію союзів та уникнення остаточних зобов'язань	Багатовекторна політика, балансування між центрами сили	Зовнішня політика Туреччини, країн Перської затоки
2. Експериментальна ітерація (Experimental Iteration)	Тестування середовища за допомогою малих, низькоризикових дій перед ухваленням масштабних рішень	Створення ad hoc коаліцій, застосування точкових санкцій	Формати Quad, AUKUS
3. Наративне домінування (Narrative Dominance)	Спроба контролювати не саму реальність, а її сприйняття; нав'язування власної інтерпретації подій	Активні інформаційні кампанії, просування глобальних проєктів	російські дезінформаційні кампанії; концепція «Війни з терором» США після 9/11
4. Рефлекторне окопування (Reflexive Entrenchment)	Замикання, посилення контролю, відмова від ризиків та міжнародної співпраці	Протекціонізм, вихід з міжнародних угод, побудова «цифрових стін»	«Імпортозаміщення» та політика «опори на власні сили» в авторитарних режимах
5. Стратегічне формування (Strategic Shaping)	Не адаптуватися до невизначеності, а усунути її в конкретній сфері шляхом прямого, часто силового, втручання для створення нової, вигідної реальності	Створення «фактів на землі», односторонні силові дії, анексія територій, побудова інфраструктури в спірних зонах, жорсткий економічний тиск	Анексія Криму росією у 2014 році; будівництво Китаєм штучних островів-баз у Південно-Китайському морі

Джерело: розроблено автором за даними, наведеними у [1–21].

Запропонована в даній статті типологія має на меті запропонувати новий аналітичний інструмент для розуміння сучасної міжнародної політики. Її унікальність полягає в тому, що вона класифікує акторів не за їхніми матеріальними ресурсами чи ідеологічними цілями (як у класичних теоріях), а за типом їхньої поведінкової реакції на глибоку невизначеність. Таким чином, модель охоплює весь спектр можливих дій: від пасивного захисту та мінімізації ризиків, такі як рефлекторне окопування та стратегічне хеджування, до активного формування середовища через експерименти, наративи та пряме силове втручання. Ключовою перевагою цього підходу є надання чітких поведінкових індикаторів для кожної стратегії, що дозволяє дослідникам не лише теоретично розглядати тенденції, що існують, а й емпірично фіксувати та класифікувати конкретну поведінку політичних акторів. Отже, ця типологія є не просто описовою схемою, а функціональним інструментом, що дозволяє глибше зрозуміти логіку прийняття рішень та адаптивні механізми в сучасному турбулентному світі.

Переходячи до аналізу кожної зі стратегій, наголосимо, що успішність їхнього застосування значною мірою залежить від конкретного контексту, доступних ресурсів актора, а також поведінкової динаміки їх опонентів. У реальній політичній практиці міжнародні суб'єкти рідко дотримуються виключно однієї «чистої» стратегії поведінки. Частіше спостерігаються гібридні поєднання кількох стратегій, що застосовуються паралельно в різних сферах. Наприклад, держава може вдаватися до агресивного стратегічного формування у сфері зовнішньої політики, тоді як у внутрішній економічній політиці буде діяти з стратегією рефлекторного окопування з метою мінімізації ризиків, пов'язаних із зовнішнім тиском або нестабільністю. Нижче проаналізуємо кожну з п'яти стратегій з урахуванням їхньої поведінкової логіки, когнітивних передумов, потенційних переваг і вразливостей у різних політичних контекстах.

Однією з найпоширеніших поведінкових стратегій адаптації до невизначеності є *стратегічне хеджування* (Strategic Hedging). Цей підхід полягає у свідомому ухиленні від остаточного вибору на користь одного геополітичного центру сили. Замість того, щоб повністю інтегруватися в орбіту однієї великої держави чи коаліції (наприклад, США, росії чи Китаю),

актор обирає шлях диверсифікації політичних, економічних та безпекових зв'язків, підтримуючи робочі відносини з кількома потенційно конфліктними сторонами одночасно. Основою цієї поведінки є глибоко вкорінене уникнення ризику та прагнення зберегти стратегічну автономію в умовах нестабільного і непередбачуваного міжнародно-політичного середовища. Така стратегія особливо ефективна у поліцентричному світі, де жоден із полюсів не має беззаперечного домінування. Вона дозволяє середнім за потужністю державам, як-от Туреччина, Саудівська Аравія чи Індія, отримувати переваги з обох боків, зберігаючи маневровість та уникаючи залежності від одного партнера. Водночас у ситуаціях гострої поляризації або відкритого конфлікту між основними центрами сили стратегічне хеджування може втратити свою адаптивність. У періоди ескалації та розподілу світу на ворожі табори спроба «зберегти нейтралітет» дедалі частіше сприймається як прояв ненадійності або опортунізму. У результаті держава ризикує втратити довіру з обох боків і залишитися без реальних гарантій безпеки, оскільки не є повноцінним членом жодного з альянсів.

Наступною важливою стратегією політичної поведінки в умовах невизначеності є *експериментальна ітерація* (Experimental Iteration), як й інші стратегії, вона є відповіддю на неможливість довгострокового планування в умовах, коли правила гри є неочевидними або постійно змінюються. Сутність експериментальної ітерації полягає у обережному тестуванні політичного середовища за допомогою серії невеликих, контрольованих і потенційно зворотних дій. Замість активних агресивних дій, політичний актор ініціює обмежену акцію, спостерігаючи за реакцією системи та інших гравців, і на основі отриманого зворотного зв'язку коригує наступні кроки. Поведінковою основою такої стратегії виступає установка на навчання через дію (learning-by-doing), а також прагнення уникнути когнітивного паралічу, що виникає внаслідок надмірної складності або багатоваріантності сценаріїв. У такій логіці пріоритет надається не оптимальному рішенню, а швидкому реагуванню і гнучкій адаптації до нової інформації [19, с. 19–49].

Адаптивність експериментальної ітерації проявляється насамперед у фазах формування нових альянсів, архітектур безпеки або міждержавних платформ співпраці. Стратегія дозволяє в умовах стратегічної невизначеності обережно зондувати межі допустимого, виявляти потенційні «червоні лінії» опонентів і поступово нарощувати довіру з потенційними партнерами. Такий підхід добре ілюструє динаміка еволюції форматів Quad [20] і AUKUS [21], які виникли як гнучкі механізми, здатні швидко адаптуватися до змін міжнародного контексту, не вимагаючи негайного створення формалізованих інститутів. Однак у ситуаціях гострої або стрімкої кризи ця стратегія може втратити свою ефективність. В умовах раптової загрози чи відкритої агресії надмірна обережність і поступовість можуть бути сприйняті як прояв слабкості та нерішучості. У такому випадку опонент отримує привід для ескалації, а сам політичний актор ризикує втратити ініціативу. Крім того, небезпека криється і в потенційному «стратегічному дрейфі», коли серія короткострокових тактичних рішень не формує цілісної політики, що ускладнює досягнення довгострокових цілей.

Стратегія *нарративного домінування* (Narrative Dominance) полягає не стільки в контролі фізичної реальності, скільки в контролі її сприйняття та інтерпретації. Метою є не перемога на полі бою, а перемога у свідомості цільових аудиторій, як внутрішніх, так і зовнішніх. Використовуючи цю стратегію, політичний актор прагне нав'язати власний нарратив, тобто свою версію «правди», щоб впливати на судження, рішення та поведінку інших суб'єктів. Поведінковою основою цієї стратегії є цілеспрямоване використання когнітивних упереджень (Cognitive Biases) систематичних викривлень мислення, що виникають при обробці інформації [17]. Наприклад, упередження наївного реалізму (Naive Realism) змушує людей вважати своє сприйняття об'єктивним, а тому беззаперечним [22, с. 77]. Завдяки цьому актор може впливати на сприйняття та інтерпретацію подій, формувати «рамки реальності» й підмінити причинно-наслідкові зв'язки.

Адаптивність цієї стратегії особливо висока для суб'єктів, які не мають домінуючих позицій у військовій чи економічній площині, але володіють розвинутими інформаційними потужностями. Вона надзвичайно ефективна у фрагментованому медіа-середовищі, де можна швидко поширювати потрібні інтерпретації, як це демонструє росія у своїх інформаційних кампаніях. Цю ж стратегію застосовували США після 11 вересня, просуваючи концепт «війни з терором» як глобального мобілізаційного нарративу. Водночас стратегія нарративного домінування має критичні ризики, які роблять її дезадаптивною. Найнебезпечніший із них це

інформаційна автосугестія, коли сам актор починає вірити у власну пропаганду, втрачаючи зв'язок із реальністю, що призводить до стратегічних помилок. Також тривале використання маніпулятивних технік руйнує репутацію політичного актора на міжнародній арені, підбиваючи довіру до його комунікацій, особливо в умовах високої цифрової прозорості. Нарешті, системне нав'язування наративів неминуче стимулює розвиток контр-наративів та технологій інформаційної стійкості, зокрема через практики «деупередження» (Debiasing) [23], які значно знижують ефективність наративного впливу в довоготерміновій перспективі.

Стратегія *рефлекторного окопування* (Reflexive Entrenchment) є захисною реакцією на середовище, що сприймається як надто складне або загрозливе. Замість активної взаємодії з невизначеністю, політичний актор прагне ізолюватися та відгородитися від неї, посилюючи контроль над внутрішнім простором та мінімізуючи зовнішні контакти. Це проявляється у формі протекціонізму, запровадження фізичних чи цифрових бар'єрів, ігноруванні чи виходу з міжнародних угод, а також просування ідеології «самодостатності» та «опори на власні сили». Така поведінка часто не є результатом продуманого стратегічного розрахунку, а постає як інстинктивна (рефлекторна), майже панічна реакція на страх втратити контроль над ситуацією. Поведінковим підґрунтям цієї стратегії є прикладом гіпертрофованою форми такого когнітивного викривлення, як уникнення втрат (Loss Aversion) [24] і прагнення до контролю та порядку, навіть тоді, коли ці контроль і порядок є ілюзорними. Часто це означає «втечу від складності», коли політичні лідери, вичерпавши адаптивні ресурси, схиляються до такого найпростішого рішення, як самозамикання.

Адаптивний потенціал цієї стратегії є вкрай обмеженим. Вона може бути виправдана лише у короткостроковій перспективі, наприклад, як тимчасовий «карантин» задля захисту від неочікуваного зовнішнього шоку. У цьому випадку «окопування» може слугувати як буфер для перегрупування ресурсів та розробки нових підходів. Однак у середньо- та довгостроковій перспективі стратегія рефлекторного окопування виявляється глибоко дезадаптивною. Ізоляція призводить до економічної стагнації, технологічного відставання та поступової втрати стратегічної суб'єктності. Захищаючись від зовнішніх загроз, актор водночас усуває себе від нових можливостей, знань і партнерств, необхідних для розвитку. Як показують приклади політичного «самозамикання» деяких авторитарних режимів, рефлекторна ізоляція часто продукує більше довгострокових ризиків, ніж здатна нейтралізувати короткострокових загроз.

Найбільш проактивною та найбільш ризикованою є стратегія *стратегічного формування* (Strategic Shaping), яка полягає не у спробі адаптуватися до невизначеності, а в тому, щоб силою її усунути. Замість маневрування в існуючих умовах, політичний актор вдається до прямих, часто односторонніх дій, щоб створити нову, вигідну для себе реальність, які буде важко або неможливо скасувати. Поведінково ця стратегія ґрунтується на високій толерантності такого актора до ризику, великих амбіціях та, нерідко, включає в себе упередження надмірної впевненості (Overconfidence Bias) у власних силах [25, с. 203]. Вона відображає прагнення не керувати хаосом, а замінити його на новий, ієрархічний порядок, вигідний для себе. У короткостроковій перспективі ця стратегія може виглядати адаптивною для актора, що її застосовує. Вона є успішною за умов значної локальної асиметрії сили та нерішучості міжнародної спільноти. Швидкі, рішучі дії, як-от анексія Криму росією у 2014 році або будівництво Китаєм мілітаризованих островів у Південно-Китайському морі, можуть дозволити досягти тактичних цілей до того, як опоненти зможуть ефективно відреагувати. Проте в довгостроковій перспективі ця стратегія є глибоко дезадаптивною. Вона майже гарантовано провокує формування потужних контр-коаліцій (як це продемонструвала консолідація європейських країн та розширення НАТО у відповідь на агресію росії). Агресивні дії призводять до міжнародної ізоляції, виснажливих санкцій та репутації непередбачуваного, небезпечного гравця. Ризик стратегічного прорахунку та втягування у затяжний, виснажливий конфлікт є надзвичайно високим.

Запропонована типологія дозволяє не лише класифікувати поведінкові реакції суб'єктів міжнародної політики, але й порушити важливе питання щодо того, які чинники визначають вибір тієї чи іншої стратегії. На нашу думку, насамперед йдеться про ресурсний потенціал і статус актора в міжнародній системі. Держави з великою вагою та ревізіоністськими амбіціями частіше схильні до стратегії стратегічного формування, тоді як суб'єкти середньої потужності надають перевагу більш обережним стратегічному хеджуванню та експериментальній ітерації. Іншим критичним чинником виступає тип політичного режиму. Авторитарні режими, які

характеризуються централізацією влади та низьким рівнем підзвітності, зазвичай схильні до рішучих і навіть авантюрних дій. Демократії, навпаки, внаслідок процедурної інертності, відкритості до критики та необхідності враховувати та узгоджувати свої дії з громадською думкою, також частіше реалізують стратегії експериментальної ітерації або хеджування, навіть у критичних умовах. Що може трактуватися авторитарними режимами як ознака слабкості. Третім фактором виступає стратегічна культура та історична пам'ять держави. Вибір поведінкової траєкторії значною мірою залежить від закріплених у політичному мисленні уявлень про ризик, силу та міжнародну роль власної держави.

Слід також враховувати, що в реальній політичній практиці стратегії рідко реалізуються в чистому вигляді. Частіше спостерігається їхнє гібридне поєднання. Так, ініціатива КНР «Один пояс, один шлях» (“One Belt, One Road”) [26] водночас виступає як приклад «стратегічного формування», оскільки створює нову глобальну інфраструктуру, і як інструмент «нарративного домінування», через просування дискурсу про «спільну долю людства» та китайську модель розвитку. Аналогічно, у різних політичних сферах один актор може поєднувати кілька стратегій, наприклад, демонструвати стратегічне формування у сфері міжнародної політики та обережність у політиці економічній, впроваджуючи там елементи рефлекторного окопування.

Узагальнюючи логіку поведінкової адаптації, запропоновану в статті, доцільно представити її у вигляді концептуальної моделі (рис. 1). Схема демонструє, як середовище глибокої невизначеності чинить когнітивний тиск на актора, змушуючи його обирати одну або кілька адаптивних стратегій. У результаті формується динаміка — або успішна адаптація до нових умов, або дезадаптація, що загрожує втратами суб'єктності, впливу чи стабільності.

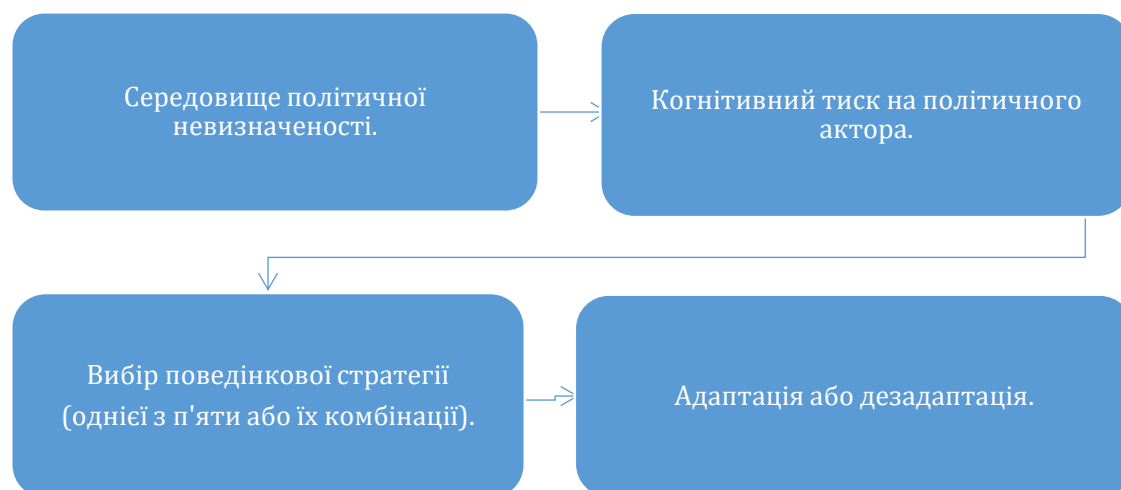

Рис. 1. Концептуальна схема аналізу поведінкової адаптації в політичній поведінці

Джерело: розроблено авторами.

Таким чином, представлена аналітична рамка та концептуальна схема (рис. 1) підводять до такого ключового висновку, що глибока невизначеність є не тимчасовим відхиленням, а структурною характеристикою сучасного міжнародного порядку. Це вимагає зсуву аналітичного фокусу від класичних теорій, заснованих на раціональному розрахунку, до поведінкового підходу, який ставить у центр аналізу стратегії дій політичних акторів, їхню здатність орієнтуватися в умовах невизначеності, інтерпретувати складне середовище та адаптуватися до його змін. У контексті зростаючої турбулентності саме ця гнучкість, здатність до адаптивного мислення, вибору варіативних стратегій та конструктивного управління нестабільністю і перетворюються на нові форми політичної сили та ефективності. В епоху невизначеності успішність політичного актора все менше залежить від суто матеріальних ресурсів і все більше від його когнітивної та стратегічної гнучкості, яка дедалі частіше визначає не лише питання виживання міжнародно-політичного актора, а й ефективність суб'єктів міжнародної політики в умовах структурної трансформації глобального порядку.

6. Висновки

У статті було досліджено феномен адаптації міжнародних політичних акторів до умов глибокої невизначеності. Проаналізовано кризу класичних раціоналістських моделей, які виявляються недостатньо ефективними в сучасному середовищі, що характеризується не лише нестабільністю правил гри, а й свавіллям дій ключових політичних гравців. Встановлено, що за таких умов лідери дедалі частіше змушені покладатися на обмежену раціональність, евристики та когнітивні упередження при прийнятті політичних рішень.

У якості головного результату дослідження запропоновано авторську концептуальну модель, яка представлена типологією з п'яти поведінкових стратегій адаптації: стратегічне хеджування, експериментальна ітерація, нарративне домінування, рефлекторне окопування та стратегічне формування. Запропонована типологія функціонує як аналітичний інструмент, що дозволяє систематизувати та інтерпретувати поведінку акторів у турбулентному середовищі, виходячи за межі класичних раціоналістських підходів. При цьому наголошується як на адаптивному потенціалі стратегій, так і на їхніх можливих дезадаптивних наслідках залежно від контексту застосування.

Перспективи подальших досліджень окреслюються у трьох напрямках. По-перше, у проведенні емпіричної апробації запропонованої типології на основі кейс-стаді для перевірки її пояснювального потенціалу. По-друге, у поглибленому аналізі факторів, що впливають на вибір стратегії конкретними політичними акторами, таких як тип політичного режиму, ресурсна база та стратегічна культура. По-третє, у дослідженні впливу новітніх технологій, передусім штучного інтелекту (ШІ), на когнітивні процеси лідерів і трансформацію поведінкових стратегій в умовах майбутньої невизначеності.

References

1. Ratnikov, V. (2023). Uncertainty as a Global Phenomenon and its Manifestations in Education. *Philosophy of Education*, 29(1), 180–201. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2023-29-1-10>
2. Fesenko, M. V. (2015). Vytoky ta naslidky hlobalnoi systemnoi kryzy [The Origins and Consequences of the Global Systemic Crisis]. *Istoryko-politychni studii – Historical and Political Studies*, (2), 111–120. http://elibrary.ivinas.gov.ua/3856/1/2015_ipc_2_13%20%20Витоки%20на%20наслідки%20глобальної%20системної%20кризи.pdf (in Ukrainian)
3. Magda, Ye. V. (2015). Hibridna viina: vyzhyty i peremohty [Hybrid War: To Survive and Win]. *Vivat*. <http://resource.history.org.ua/item/0017883> (in Ukrainian)
4. Andriyevskyy, T. H. (2018). Tsili rosiisko-ukrainskoi hibridnoi viiny [The Goals of the Russo-Ukrainian Hybrid War]. *Politychne zhyttia – Political Life*, (2), 103–108. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.2.17> (in Ukrainian)
5. Kresin, O. V. (2022). Osnovni vydy hibrydnykh zahroz ta pravovi osnovy zabezpechennia konstruktyvnoi vzaiemodii instytutiv derzhavy i suspilstva [The Main Types of Hybrid Threats and the Legal Foundations for Ensuring Constructive Interaction Between State and Society Institutions]. In S. I. Pyrozhkov, O. M. Maiboroda, & N. V. Khamitov (Eds.), *Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovidi na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: natsionalna dopovid* [National Resilience of Ukraine: A Strategy for Responding to Challenges and Anticipating Hybrid Threats: National Report] (pp. 326–345). Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
6. National Institute for Strategic Studies. (2025). *Analitichni dopovidi* [Analytical Reports]. <https://niss.gov.ua/publikacii/analitichni-dopovidi> (in Ukrainian)
7. Ikenberry, G. J. (2018). The End of Liberal International Order? *International Affairs*, 94(1), 7–23. <https://doi.org/10.1093/ia/iix241>
8. Acharya, A. (2017). After Liberal Hegemony: The Advent of a Multiplex World Order. *Ethics & International Affairs*, 31(3), 271–285. <https://doi.org/10.1017/S089267941700020X>
9. Lake, D. A., Martin, L. L., & Risse, T. (2021). Challenges to the Liberal Order: Reflections on International Organization. *International Organization*, 75(2), 225–257. <https://doi.org/10.1017/S0020818320000636>
10. Freedom House. (2024). *Freedom in the World 2024: The Mounting Damage of Disinformation and Decline of Democratic Norms*. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2024/mounting-damage-disinformation>

11. Mearsheimer, J. J. (2019). Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order. *International Security*, 43(4), 7–50. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00342
12. Wallerstein, I. (2004). *World-Systems Analysis: An introduction*. Duke University Press. <https://archive.org/details/worldsystemsanal0000wall/mode/2up?view=theater>
13. Center for Security Studies. (2025). *Strategic Trends 2025: Key Developments in Global Affairs*. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/ST2025.pdf>
14. Mazarr, M. J., et al. (2021). *Stabilizing Great Power Rivalries* (Research Report). RAND Corporation. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA400/RRA456-1/RAND_RRA456-1.pdf
15. Streb, J. M. (2001). Political uncertainty and economic underdevelopment. *Estudios de Economía*, 28(1), 89–114. <https://estudiosdeeconomia.uchile.cl/index.php/EDE/article/view/40790>
16. Viale, R. (2021). Bounded rationality. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2021 ed.). Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/bounded-rationality/>
17. Da Silva, S., Gupta, R., & Monzani, D. (2023). Editorial: Highlights in Psychology: Cognitive Bias. *Frontiers in Psychology*, (14), 1242809. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1242809>
18. Joyce, A., & Paquin, J. (2022). Behavioral Public Strategy. *Behavioural Public Policy*, 6(3), 493–516. <https://doi.org/10.1017/bpp.2020.30>
19. Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux. <https://ia800603.us.archive.org/10/items/DanielKahnemanThinkingFastAndSlow/Daniel%20Kahneman-Thinking%2C%20Fast%20and%20Slow%20%20.pdf>
20. Wagner, C. (2021, March). The Quadrilateral Security Dialogue (Quad) between Australia, India, Japan and the United States (SWP Comment 2021/C 19). *German Institute for International and Security Affairs*. <https://www.swp-berlin.org/publikation/the-quadrilateral-security-dialogue-between-australia-india-japan-and-the-united-states>
21. U.S. Department of Defense. (n.d.). *AUKUS*. <https://www.defense.gov/Spotlights/AUKUS/>
22. Cuadrado Guirado, I. et al. (2022). Awareness of the Psychological Bias of Naive Realism as a Subtle Strategy for Improving Stereotypes Towards Moroccan Women in Spain. *International Journal of Intercultural Relations*, (88), 77–82. <https://doi.org/10.17561/tii.v10.7410>
23. Global Leaders Institute (2024). *Unveiling the Unconscious: Techniques for Debiasing* <https://www.globalleadersinstitute.org/blog-post/unveiling-the-unconscious-the-power-of-debiasing-in-decision-making/>
24. Blavatsky, P. R. (2024). A Behavioral Definition of Loss Aversion. *Economics Letters*, (235), 111555. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2024.111555>
25. Proeger, T., & Meub, L. (2014). Overconfidence as a Social Bias: Experimental Evidence. *Economics Letters*, 122(2), 203–207. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2013.11.027>
26. McBride, J., Berman, N., & Chatzky, A. (2023). China's Massive Belt and Road Initiative. *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-massive-belt-and-road-initiative>